

ՌԻՍՈՒՄ ԱՌԱԾ ՄԱՐԴԸ

(Պիեսարի Պէյվերինգայի)

Երբ ապրում էի նահանգական քաղաքի մօտերը, ես շուտով սկսեցի զբաղուել դատաստանական զանազան գործերով, որովհետեւ մեր գիւղից ինձ ուղարկում էին թղթեր, խնդրելով իրանց դատը վարել նահանգական վարչութեան մէջ։ Արդ՝ մեր գիւղացիների համար դարձեալ սկսեցի հաւատարմատարի դեր կատարել։

Ամառ էր։ Մի օր գնացի քաղաք մի այդպիսի յանձնարարութիւնով։ Երբ ես մտայ վարչութեան նախասենեակը, շատ զարմացայ տեսնելով կաարիլային։

—Այդ դուք էք, թէ աչքերս ինձ խարում են, հարցրեցի ես զարմանք արտայայտելով։

—Ես եմ, որ կամ, պատասխանեց կաարիլան և բարեկց։

—Հը, ինչպէս էք։

—Ա՛խ, միշտ մի և նոյնը. բախտի անիւր ինձանից հեռու է պտտում—գիտէք։

—Դեռ յարմար պաշտօն չէք ձարել։

—Չէ, մինչև այժմ դեռ չեմ գտել. գիտէք, բոլոր մարդիկ ինձ դէմ են։

—Այդ շատ ցաւալի է։

—Այո՛, ի հարկէ, ինձ չեն ճանաչում, ինչպէս և իմ ընդունակութիւնները։ Ես անբախտս ժամանակից առաջ եմ ծնուել։

—Ե՞րբ էք քաղաք եկել, —հարցրի ես այդ հին և ձանձրալի զանգատներին վերջ դնելու նպատակով։

—Երէկ, իմ ամբողջ ընտանիքի հետ։

—Ձեր ամբողջ ընտանիքի հետ։

—Այո՛։

—Ես չեմ հասկանում։

—Ես տեսնում եմ, որ դուք էլ ինձ չէք հասկանում և իմ ընդունակութիւնները չէք ճանաչում, թէև ամեն բան արեի պէս պարզ է։ Այն խուլ անկիւնում, ուր ես էի ապրում, իմ ժամա-

նակն իդուր էր կորչում, որովհետև այնտեղ ուսում առած մարդի համար գործ չը կար, ուստի մենք տեղափոխուել ենք քաղաք, յուսալով, որ բախտի անիւը... գիտէք:

—Ո՞րտեղ էք բնակարան վարձել:

—Քաղաքի ծայրում մի փոքրիկ տնակ եմ ճարել:

—Եւ ի՞նչ էք մտադիր անելու հիմա:

—Գնալ նահանգապետի մօտ և մի տեղ խնդրել:

Ուզում էի ասել, որ իդուր է նահանգապետին գիմելը, բայց չասացի, լաւ իմանալով, որ նա իմ խօսքերը չէր ընդունի իբրև ընկերական խորհուրդ, այլ կը կարծէր, թէ ուզում եմ դրանով վնասել նրան: Լուռ կարեկցութեամբ նայում էի Լաւրիլայի հագուստին: Նրա կանաչագոյն գլխարկը խոնացած էր և մաշուած ժապաւէնը մի քանի տեղից կարկտած: Նոյնպէս շորերը, որոնք թէև մահուղից էին կարած, բայց կորցրել էին իրանց սկզբնական գոյնը և ձևը. անթիւ կարկատաններ կպած էին այստեղ և այնտեղ և այդ նրա համար, որ Լաւրիլան չէր ուզում ձեռք վերցնել «արտօնեալ դասակարգի» շորերի տարագից. նոյն ձևի շորեր գնելու համար միջոց չը կար, իսկ «հասարակ» շորեր նա չէր ուզում հագնել, ուստի ստիպուած էր կարկատանների գիմել:

Վերջապէս նահանգապետը ներս մտաւ և անցաւ իր սենեակը. մենք հետևեցինք նրան: Լաւրիլան մնաց կանգնած դռան մօտ, ես առաջ գնացի և ներկայացրի խնդիրքս:

Ծառայողներից մէկը մօտեցաւ Լաւրիլային և հարցրեց նրա այցելութեան նպատակը:

—Գիտէք, ես ցանկանում եմ պ. նահանգապետի հետ խօսել:

—Ինչի՞ն է վերաբերում ձեր խնդիրըը,—հարցրեց նահանգապետը, նրան մօտենալով:

—Գիտէք, մի պաշտօն:

—Ի՞նչ տեսակի պաշտօն:

—Առաջին պատահածը:

—Ես ձեզ չեմ հասկանում:

—Ես ուսում ստացած մարդ եմ:

—Այո: Ի՞նչ ուսումնարան էք դուք աւարտել:

—Գիւղատնտեսականը:

—Այդ շատ ուրախալի է: Բայց իսկապէս դուք ի՞նչ էք

ուզում:

—Ես ցանկանում եմ մի որ և է պաշտօն, թէկուզ կաֆետրուար, 1901.

մութի վրայ տուրք հաւաքողի, կամ ձեր գրասենեակումը մի տեղ:

— Բայց դուք խիստ սխալուած էք. գիւղատնտեսական դպրոցում պաշտօնեաներ չեն պատրաստուած:

— Բայց միթէ դպրոցների նպատակը չէ պաշտօնեաներ պատրաստել:

— Երևում է, որ դուք պաշտօնեաների գործունէութեան մասին ոչ մի գաղափար չունէք... Այլևս ուրիշ բան չունէք ասելու:

— Այս անգամ՝ ոչ, գիտէք, բայց...

— Ուրեմն կարող էք գնալ, ասաց նահանգապետը խիստ ձայնով և յետ գնաց իր սենեակը: Այդ միջոցին գործս վերջացրել էի և ուզում էի տուն վերադառնալ: Լաարիլան ինձ ուղեկցեց: Ճանապարհին նա դարձեալ սկսեց զանգատուել «բախտի անիւիցը» և հաստատ համոզուած էր, որ մէկ չկամ մարդ նրան սեացրել է նահանգապետի աչքում: Բաժանուելիս նա խընդրեց ինձանից իր ընտանիքն այցելել: Ես խօսք տուի, որ պատեն ժամանակին կնոջս հետ անպատճառ կըմնամ:

Մի շարաթից յետոյ Լաարիլան մտաւ մօտս: Նա բերել էր մի կացին ու մի սղոց և առաջարկում էր ինձ գնել, ասելով թէ այդ իրերն այլևս իրան պէտք չեն: Ի հարկէ ես գնեցի այդ իրերը, թէև նա մեծ գին էր նշանակել և ես բաւականաչափ ունէի այդ գործիքներից: Հեռանալիս նա դարձեալ ինձանից խօսք վերցրաւ, որ ես նրան անպատճառ այցելեմ:

Մի օր, օգոստոսի կիսին, մենք գնացինք Լաարիլայնց տուն: Նրանք մի քանի երեխաներ ունէին, որոնցից մեծերը տաս տարեկան հասակից աւել չէին: Ի նկատի առնելով նրանց չքաւորութիւնը, մենք ամեն տեսակ ուտելիք էինք վերցրել իւրևս ընծայ:

Երբ ներս մտանք տուն, նրանց չքաւորութիւնը մեզ ապշեցրեց անսպասելի կերպով: Բնակարանն աւելի աղքատիկ էր, քան թէ կարելի էր երեակայել: Փռած պատերը թեքուել էին և յատակի ծուռ ու մուռ տախտակները շարժուն էին, այնպէս որ մարդ պիտի զգոյշ քայլէր, որ ոտը չը կոտրէր:

Պատերի տակ շարած էին մի առանց սաւանի անկողին, մի փոքրիկ սեղան և մի քանի կոտրտած աթոռներ, որոնք կազմում էին նրանց ամբողջ կահ-կարասիքը: Այլևս ուրիշ բան չը կար, եթէ չը հաշուել մի քանի կիսամերկ երեխաներ: Լաարիլան և իր կինը շատ ուրախացան մեզ տեսնելով:

— Դէ մի նայեցէք է, ինչ թանկագին հիւրեր են եկել մեզ մօտ: Ծիշտ այդ մի ամբողջ բախտաւորութիւն է,— բացա-

կանչեցին նրանք, մեր դիմացը գալով,—մենք մեր առօրեայ շորերն ենք հագած, մենք հիւրեր չէինք սպասում: Ե՛կ, Լաարիլա, գնանք հագնուենք, դիմեց կինն իր ամուսնուն և երկուսն էլ դուրս գնացին, թէև մենք շատ դիմադրեցինք այդ բանին: Մի քանի բոպէից յետոյ նրանք ներս մտան իրանց կիրականօրեայ շորերով: Կինը հագել էր իր մշտական օրլէսն կտորից կարած սև ղգեստը, որի ձևն անթիւ անգամ փոխած էր և շորի վրայ տեղ-տեղ կարկատաններ էին երևում. այնուամենայնիւ չլէշֆը փառաւոր կերպով քարշ էր գալիս յետևից: Իսկ Լաարիլայի հագուստի մասին արդէն պատմել եմ: Նրանք մի անգամ էլ բարի գալուստ արին մեզ: Յետոյ տանտիկինը սուրճ եփեց և հիւրասիրեց մեզ և իր ամուսնուն, միևնոյն ժամանակ հազար ներողութիւն խնդրելով սուրճի վատ որակութեան մասին, ասելով թէ իրանց ջուրն այնքան վատ է, որ անկարելի է լաւ սուրճ եփել: Ջրի վատութիւնը իբրև թէ նրանումն էր, որ սուրճի հետ եփած ժամանակն էլ սուրճը անօտ է դառնում և չեղած հոտից ու համից զրկում:

Այդ միջոցին կինս իր բերած ուտելիքները տուեց երեսխաներին, որոնք ագահութեամբ թափուեցան այդ ընծաների վրայ: Հէնց որ մայրը այդ նկատեց, իսկոյն իւրեց երեսխաների ձեռքից ամեն ինչ, չընայելով նրանց դիմադրութեանը, Կինս մի կճուճ իւղ էր բերել, մի քանի մեծ կտոր պանիր, բաւականաչափ միս և հաց, այդ բոլորը տանտիկինը տանելով դուրս, յետ եկաւ ասելով.

—Անախորժ է տեսնել, թէ ինչպէս երեսխաները հացը ձեռքին ման են գալիս. բացի այդ նրանք սովոր չեն այդ տեսակ ուտելիքներին... Յետոյ նա սկսեց հիւրերի համար ճաշ պատրաստել: Մի կէս ժամից յետոյ տանտիկինը բերաւ չորս ափսէ, որոնցից երկուսը կոծկած էին, մի քանի ծուռ ու մուռ պատառաքաղներ ու դանակներ, զրեց սեղանի վրայ և մեղ հրաւիրեց նստել ճաշի:

—Մենք իւղ չենք սիրում, թէև շատ ունենք. առանց իւղի պատրաստած ձուկը շատ համով է լինում, մենք միշտ այս տեսակ ենք ուտում,—ասաց սիրալիր կերպով տանտիկինը և առաջարկեց մեզ մի աման եփած հասարակ ձուկ քացախի և սոխի հետ:

—Միս էլ չենք սիրում,—վրայ բերեց Լաարիլան, բերանը ցնեղով ձկով ու հացով:

—Այո, ոչ էլ միս, այդ պատճառով միս չեմ եփել ճաշի համար: Այսպէս պատրաստած ձուկն անհամեմատ լաւ է, քան թէ իւղով տապակածը. իսկ մեր հիւրերն իրանց տանն, ի հար-

կէ, սովորական կերակուրներ են վայելում,—ասաց տանտիկինը դարձեալ:

Երբ այդ «հրաշալի» ձկներից բաւականաչափ կերել էինք, տանտիկինը դուրս եկաւ և բերեց մի հողէ աման, լիքը եփած և մանրացրած գետնախնձորով և կտրտած ձկան և քացախի հետ խառը: Հանդիսաւոր կերպով դրեց ամանը սեղանի վրայ և յետոյ ինքը նստեց:

—Այս սալաթ է, խնդրեմ վերցրէք. շատ վերցրէք, մի քաշուէք, երեսկայեցէք որ ձեր տանն էք: Սա շատ լաւ սալաթ է, մենք շատ ենք սիրում. ոչ մի կերակրի հետ չէ կարելի նրան համեմատել և Լաարիլան գերադասում է նրան ուրիշ ուտելիքներից, ասաց տանտիկինը:

—Ծիշտ է, ոչ մի կերակուր այնքան համով չէ, ինչքան այս սալաթը, այնպէս որ միսն ու իւղը աչքումս չեն երևում,—խնդրեմ անուշ արէք:

Սալաթը կերանք վերջացրինք. Լաարիլան խրոխտ հարցրեց՝ «էլ բան ունե՞ս»:

—Չէ, ուրիշ ոչինչ չը կայ և էլ ի՞նչ պէտք է լինէր: Այսպիսի մտերիմ հիւրերիս համար ես միայն պաղ կերակուր պատրաստեցի. տաք ճաշը հօ ամեն օր ենք ունենում: Մենք ոչ դարեջուր ենք սիրում և ոչ կաթը: Այստեղի ջուրն այնքան լաւ է, —թէս սուրճի համար լաւ չէ, բայց իբրև խմելաջուր շատ լաւ է. խնդրեմ խմէք, շատ առողջարարն է, սալաթից յետ ծարաւած կը լինէք: Ես ճոխ ճաշ չը պատրաստեցի, որովհետև Ժամանակ չունէի քաղաք գնալու և մթերք գնելու, մենք սկի այսօր հիւրեր չէինք սպասում: Ծիշտ է, տանը պատրաստի բուլիօն ունեմ, բայց սաղ չէր գալ պաղ կերակրի հետ բուլիօն տալ:

Երբ մենք ճաշում էինք, երեսխաները կանգնել էին մեր շուրջը և ագահութեամբ նայում էին մեզ, կարծես, համարում էին մեր բսլոր թիւրաները: Երբ ճաշելու հերթը նրանց հասաւ, մի վայրկեանում թէ՛ ձուկը և թէ՛ գետնախնձորի սալաթը անհետացան անտակ հորի մէջ: Այնուհետև տանտէրերը նստեցին մեզ մօտ և զրոյցը սկսուեց:

—Ի՞նչպէս է ձեր Ժամանակը անցկացել այն օրուանից, երբ մենք վերջին անգամ տեսնուեցանք:

—Շատ շնորհակալ եմ, շատ լաւ,—պատասխանեց կինս:

—Այո, դուք երբէք նիւթական պակասութիւն չէք ունեցել, բայց մեր հանգամանքներն այլ են:

—Ի՞նչպէս:

—Լաարիլան պաշտօն չէ ճարում:

—Ծիշտ որ այդ շատ վատ է:

—Այո, դուք տեսնում էք, թէ ինչ մեծ անբախտութիւն է։ Տեսէք, մարդ գնայ ուսանի, դիտութիւն ձեռք բերի և յետոյ տանը պարապ մնայ, ամենքից մոռացուած և չը գնահատուած։ չէ որ տխրալի իրականութիւն է այդ։

—Այո, շատ ցաւալի է։

—Թէև մենք մեզ ոչնչով չենք զրկում, բայց և այնպէս դժուար է ապրել, երբ կաարիւնս պաշտօնի մէջ չէ և մենք ըստիպուած ենք ապրել միմիայն նրանով, ինչ որ կաարիւնս վաստակում է զբաղրութեամբ։

—Այո, այդ եկամուտը մեծ չէ կարող լինել։

—Ձէ, շատ չէ, բայց դրա պատճառն այն է որ մարդիկ չեն իմանում, թէ ինչ մեծ ընդունակութիւնների և դիտութեան տէր մարդ է կաարիւնս։ Նա ամեն բան գիտէ, և ոչ ոք չէ ցանկանում նրան հասկանալ և գնահատել։

«Բախտի անիւր դէպի ինձ չէ պտտում» — ասաց կաարիւնս հառաչելով։

—Թէև մենք մեզ ոչինչից չենք զրկում, բայց և այնպէս մեր կեանքը կարող էր ուրիշ տեսակ լինել, օրինակ, ինչ վերաբերում է հագուստեղէնին ու բնակարանին։ Ուտելեղէնի կողմից մենք ապահով ենք, բայց այժմ կաարիւնս չէ կարողանում մեր դիրքի համապատասխան ապրուստ տալ մեզ, — չարունակեց կինը։

—Ես մի բան մտածեցի, ասաց կինս։

—Ի՞նչ, ինչ կայ, — ուրախութեամբ և հետաքրքրութեամբ հարցրեց տանտիկինը։

—Այժմ միբոց ժողովելու ժամանակ է։

—Հա, յետոյ ի՞նչ։

—Ես կարծում եմ, որ երեխաներն էլ կարող էին մի բան վաստակել, անտառում պտուղներ ժողովելով և քաղաքում ծախելով։ այժմ վայրի պտուղները լաւ գին ունեն։

—Ի՞նչպէս, դուք լուրջ էք այդ ասում։ Ես ձեզանից այդպիսի բան չէի սպասում։ Ի՞նչի նման կը լինէր, եթէ մեզ նման մարդիկ իրանց երեխաներին քաղաք ուղարկէին միբոց վաճառելու։ Անկարելի է այդ աստիճան ցածրանալ, — ասաց տանտիկինը դառնութեամբ։

—Ինչ վերաբերում է մեզ, մենք ամօթ չենք համարիլ մրգավաճառութեամբ պարապելու։ Ես շատ անգամ իմ երեխաների հետ միբոց եմ ժողովել և տարել քաղաք ծախել, չը նայած որ մենք քաղաքից աւելի հեռու ենք ապրում, քան թէ դուք, և այդպիսով կարողացել եմ մի պատկառելի դուստր յետ ձգել, բացատրեց կինս իրան արդարացնելու նպատակով։

—Այն, այդ բոլորովին այլ հարց է։ Ձեզ այդ սաղական է, բայց ոչ մեզ, որովհետև դուք միջնակարգ դպրոցի ուսում չէք առել, — ասաց տանտիկինը վիրավորուած։

Ժամանակն էր տուն գնալու, ուստի հրաժեշտ առանք։ Լաարիլան և իր կինը խնդրում էին մեզ նորից գալ հիւր իրանց մօտ և հաւատալով էին, թէ մեր բարեկամական կապերը անխզելի կը մնան։ Իրանք էլ խօսք տուին յաճախակի մեզ այցելել։

Մենք ճանապարհ ընկանք դէպի տուն։

Շվեդերէնից թարգմ. տ. Մ.-Բ.-Օ.